

EUROPADOMSTOLEN FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

KOMPLETTERING TILL KLAGOMÅL 24737/11

I enlighet med artikel 34 i den europeiska konventionen för mänskliga rättigheter samt regel 45 och 47 i domstolens arbetsordning

I. PARTERNA

A. Klaganden

1. Namn: **Helene Franklert** (mor)

Kön. Kvinna

Yrke: Lärare

Födelsedatum och födelseort: 1955-07-15, Stockholm

2. Namn: **Christer Murne** (far)

Kön. Man

Yrke: Arbetssökande

Födelsedatum och födelseort: 1949-02-08, Köping

3. Namn: **Mirielle Franklert Murne** (syster)

Kön. Kvinna

Yrke: Behandlingsassistent

Födelsedatum och födelseort: 1984-02-07, Lindesberg

4. Permanent adress: Dalskogsvägen 20

711 91 Lindesberg

5. Tel.nr.:0581-13685

Ombud

6. Namn: **Cecilia Tengroth**
7. Yrke: **Jurist**
8. Namn: **Robert Hårdh**
9. Yrke: **Jurist**
10. Namn: **Mirjam Waltré**
11. Yrke: **Jurist**
12. Ombudens adress och tel.nr: **Civil Rights Defenders
Stora Nygatan 26
111 27 Stockholm
+468-545 277 30**

B. DEN HÖGA FÖRDRAGSSLUTANDE STATEN

13. **Sverige**

II. SYFTET MED KOMPLETTERINGAR

1. Utöver det som redan framhållits i vårt ursprungliga klagomål (24737/11) rörande bristerna i planeringen och genomförandet av ingripandet mot Daniel Murne den 20 mars 2005, vill vi i denna komplettering framhålla några ytterligare grunder för att en kränkning av **Europakonventionens artikel 2** har skett. I korthet berör dessa; polisinsatsens genomförande och planering inkl. att våldsanvändningen inte var absolut nödvändig, brister i utredningen kring dödsskjutningen, brister i den svenska reglering avseende polisingripanden mot psykiskt sjuka, brister i det svenska regelverket avseende regleringen av polisens användning av skjutvapen, samt kritik mot den svenska polisens standardammunition av dum-dumkule typ.
2. Vi anför även att de strukturella brister som föreligger vad gäller polisens användning av skjutvapen utgör en kränkning mot **Europakonventionens artikel 14**, eftersom gällande bestämmelser, polisiära rutiner och utbildning inte tar hänsyn till de speciella förutsättningar som råder vid ingripanden och omhändertaganden av psykiskt sjuka. Detta har som diskriminerande följd att psykiskt sjuka är mer utsatta vid polisiära ingripanden och omhändertaganden samt löper en större risk att dö till följd av polisens användning av skjutvapen än andra.
3. En återkommande utgångspunkt i Europadomstolens praxis avseende tillämpningen av Europakonventionens artikel 2 (se bl.a. *Simsek v. Turkey*, para 105) är att poliser ska omgärdas av ett rättsligt och administrativt regelverk som ger tydligt stöd för förståelse av de begränsade situationer som poliser får använda våld och skjutvapen. Mot bakgrund av den internationella standard som utvecklats inom området som Europadomstolen hänvisar till (bl.a. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials¹ och UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials) är krav på tydlig reglering avseende användning av skjutvapen samt övrig tillhörande reglering framträdande. I paragraf 11 av Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials anges följande:

¹ Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990

11. Rules and regulations on the use of firearms by law enforcement officials should include guidelines that:

(a) Specify the circumstances under which law enforcement officials are authorized to carry firearms and prescribe the types of firearms and ammunition permitted;

(b) Ensure that firearms are used only in appropriate circumstances and in a manner likely to decrease the risk of unnecessary harm;

(c) Prohibit the use of those firearms and ammunition that cause unwarranted injury or present an unwarranted risk;

(d) Regulate the control, storage and issuing of firearms, including procedures for ensuring that law enforcement officials are accountable for the firearms and ammunition issued to them;

(e) Provide for warnings to be given, if appropriate, when firearms are to be discharged;

(f) Provide for a system of reporting whenever law enforcement officials use firearms in the performance of their duty.

4. I förhållande till vår komplettering är punkterna (a - c) och (f) i fokus.

III. KOMPLETTERINGAR AVSEENDE BRISTER I PLANERINGEN OCH GENOMFÖRANDET AV INSATSEN

5. I vårt ursprungliga klagomål (24737/11) framhöll vi att användningen av våld för det första inte var "absolut nödvändigt" (paragraf 69 – 70) för det andra valdes inte en strategi som minimerade riskerna (paragraf 71), för det tredje var insatsen dåligt planlagd eller kontrollerad (paragraf 72), samt slutligen att det förelåg en bristande undersökning av alternativa handlingsätt (paragraf 73). I vårt ursprungliga klagomål (24737/11) framhålls den övergripande kritik som vi riktar mot genomförandet och planeringen av insatsen (bl.a. att inga handlingsalternativ övervägdes). I det följande gör vi vissa kompletteringar utifrån det vi redan framhållit i paragraferna 69-73, bl.a. mot bakgrund av den statistik som finns rörande dödsfall till följd av polisens användning av skjutvapen.

Våldet var inte absolut nödvändigt

6. I artikel 2 ryms en skyldighet för staten att vidta rimliga åtgärder för att skydda liv. Det stadgas i artikel 2(2) att undantagen från förbudet mot dödligt våld är att användandet av våld ska vara absolut nödvändigt och i 2(2a) att det sker i försvar mot olaglig våldsgärning. Organisering och planering ska så långt som möjligt minimera risken för att tillgripa dödligt våld.² Vid bedömningen av insatsen ska det beaktas *i)* om ingripandet var nödvändigt för att uppnå sitt syfte och om ingripandet var godtagbart med hänsyn till *ii)* det lagliga uppdragets natur, *iii)* graden av fara för liv och hälsa, *iv)* risk för att ingripandet resulterar i död samt *v)* antal poliser som deltar i operationen. I dessa hänseenden vill vi göra följande kompletteringar till vårt ursprungliga klagomål (24737/11).

i) Om ingripandet var nödvändigt för att uppnå sitt syfte

7. I fallet med Daniel Murne kan det ifrågasättas om Europakonventionens krav på att våldet ska vara absolut nödvändigt för att vara godtagbart och att en proportionalitetsbedömning måste ske (artikel 2(2a)) efterlevdes.

8. I fallet hade polisen till uppgift att omhänderta en psykiskt sjuk pojke. Omhändertagandet skulle ske i pojkens hem efter att föräldrarna bitt om hjälp, och läkare var på väg till platsen. Att i ett sådant fall ingripa genom att direkt dra fram pistolerna och osäkra dessa samt uppvigla situationen genom att hetsa pojken är ett olämpligt ingripande för att omhänderta en ung psykiskt sjuk person. Som framhållits i vårt ursprungliga klagomål (24737/11) varken prövades några av de reglementsensliga alternativa handlingssätt i det läge som provocerades fram av poliserna, eller söktes information om Daniels sinness tillstånd från de närvarande föräldrarna, eller inväntades den tillkallade läkaren. Eftersom inga åtgärder vidtogs i detta hänseende i planeringen av insatsen eller under själva genomförandet var agerandet otillräckligt.

9. Vidare måste polisens användning av nödvärnsrätten i denna situation ifrågasättas mot bakgrund av att de inte tog hänsyn till Daniels sinness tillstånd. Försvarlighetsbedömningen i förhållande till nödvärnsbestämmelsen blir annorlunda för polismän som äger en lagstadgad skyldighet att bl.a. upprätthålla allmän ordning och säkerhet. I denna relativa försvarlighetsbedömning måste hänsyn tas

² Bl.a. *Mc Cann and others v. The United Kingdom*, appl. 18984/91, 17.9.1995, para 94, samt *Huohvanainen v. Finland*, appl. 57389/00, 13.3.2007, para 94

till såväl den angripnes egenskaper (t.ex. kropps krafter och utrustning) som angriparens egenskaper (t.ex. psykisk sjukdom, fysisk svaghet, ålder).³ Följden är att högre krav ska ställas på polismän, liksom på andra som äger särskilda förutsättningar att hantera kritiska situationer.

10. I fallet med omhändertagandet av Daniel Murne har inte sådan hänsyn visats. Våldsanvändningen var således på flera grunder inte absolut nödvändig. Se även paragraferna 48-53 om nödvärnsbestämmelserna.

Om ingripandet var godtagbart med hänsyn till:

ii) det lagliga uppdragets natur

11. Det lagliga uppdragets natur var i fallet som ovan (paragraf 8) konstaterats att omhänderta en psykiskt sjuk pojke. Polisens bristande planering och genomförande av insatsen var i ljuset av detta särskilt anmärkningsvärd (se även paragraf 46 i avsnitt VII om Kompletteringar avseende brister i svensk lag).

iii) graden av fara för liv och hälsa

12. Daniel Murne befann sig i sitt hem. Han var en ung pojke som vid tillfället sjunkit insjuknat i en psykos. Det är vanligt att en psykiskt sjuk person målar upp en trygg zon som denna inte vill lämna. En person i en psykos är ofta inte farlig så länge denne befinner sig i sin trygga zon. Här hade Daniel gjort trappan till sitt eget revir. Poliserna befann sig på ca tio meters avstånd och hade både sköldar för att skydda sig och ett staket med en järngrind emellan sig själva och Daniel. Daniel var inte aggressiv, men förvirrad. Daniel var enbart utrustad med knivar. Knivarna var vanliga köksknivarna som varken var tunga eller särskilt vassa. Om han hade kastat knivarna mot poliserna hade de inte kunnat orsaka någon större skada, och poliserna hade enkelt kunnat minska risken för denna fara genom att backa bort från staketet, ta på sig medhavda skyddsvästar, sköldar, hjälmar etc. Den fara som Daniel Murne eventuellt utgjorde måste således betraktas som en fara de fyra utrustade polismännen hade kunnat hantera på annat sätt än genom att omedelbart höja och osäkra sina pistoler.

³ Proposition 1993/94:130, s. 31-32.

iv) risk för att ingripandet resulterar i död

13. När de fyra polismännen anländer till platsen har de ingen strategi eller relevant förståelse för vilken sorts situation de har hamnat i. Polismännen blir stressade och oprovocerat drar sina vapen utan att först göra en bedömning av läget. Polismännen osäkrar sina vapen direkt och har ingen kommunikation med varandra innan de kommer till familjens hus, vilket gör dem oförberedda. På plats sker nästintill ingen dialog polismännen emellan eller mellan polisen och föräldrarna. Detta slutar med att en polisman, som inte är insatschef, väljer strategi på egen hand. Polisman Jörgen Jansson ropar till Daniel att om han går ner på nedersta trappsteget kommer han att skjuta honom. Ett par minuter senare siktar Jörgen genom en järngrind och skjuter ihjäl Daniel. Agerandet var stressat och panikartat.
14. I detta sammanhang är också den ammunition som poliserna hade i sina tjänstevapen relevant för riskbedömningen (se paragraferna 54-59). Gold Speer Dot- ammunitionen (en sk. hålspetsammunition som exploderar vid träff och som sedan 1899 är förbjuden att använda i krig) har en högre risk för omfattande skador, lidande och dödlighet vid användning.

v) Antal poliser som deltar i operationen

15. Polismännen var fyra kraftiga män utrustade med tjänstevapen, och med tillgång till sköld, skottsäkra västar, hjälm, batong och pepparspray. Även detta medger ett större utrymme för handlingsalternativ för poliserna samt att försvarlighetsbedömningen påverkas.

Sammanfattning

16. Den övergripande bild som framkommer vid bedömning av vad som utspelade sig den 20 mars är att polisernas användning av våld inte var absolut nödvändig. De hade kunnat välja ett antal olika handlingsalternativ och uppträdanden för att omhänderta och lugna den psykiskt sjuka Daniel Murne. Detta skedde inte. Istället sköts Daniel till döds 5-10 minuter efter det att poliserna anlät till Daniels hem. Detta tillsammans med den skyddsplikt som poliser innehar, och de större kunskaps- och utbildningskrav som rimligen kan ställas på poliser avseende hur psykiskt sjuka personer uppträder och bör hanteras, gör att dödsskjutningen av Daniel är oförsvarlig och en kränkning av Europakonventionens artikel 2.

IV. KOMPLETTERING AVSEENDE AVSAKNADEN AV STATISTIK OCH UPPFÖLJNING

Avsaknaden av statistik

17. Fallet med dödsskjutningen av Daniel Murne väcker frågor kring hur bestämmelser och utbildning avseende polisiär hantering av psykiskt sjuka ser ut. För att kunna bilda sig en uppfattning om detta är fakta och statistik om såväl polisens användning av skjutvapen som andel psykiskt sjuka i denna statistik grundläggande.
18. Inledningsvis kan det konstateras att det i Sverige i dag finns inte någon fullständig statistik rörande polisens användning av skjutvapen. Detta trots att sådan statistik ska föras enligt 11 § f) Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials och 8 § Skjutkungörelsen. Den statistik som Rikspolisstyrelsen innehar är ofullständig eftersom den bygger på frivillig inrapportering från den enskilda polisen som använder sitt tjänstevapen. Rikspolisstyrelsens statistik återfinns som bilaga 3. Rikspolisstyrelsen medger själva att denna statistik är ofullständig (vissa distrikt har ingen inrapportering) och att de inte kan förklara den skarpa ökningen av användningen som skedde mellan åren 2010-2011 (från en årlig snittanvändning på 32 incidenter till 74). Utan en fullständig helhetsbild rörande antal skjutincidenter och dess följder minskar möjligheterna till ett kvalitetssäkrat och empiriskt underbyggt uttalande och lämpligt utformad utbildning.
19. För att bilda oss en uppfattning om hur förhållandena ser ut vid de dödsskjutningar som förekommit i Sverige under perioden 1995-2011 har vi sammanställt egen statistik, inklusive notering om personen i fråga var eller misstänktes vara psykiskt sjuk. Se bilaga 2. Denna statistik är baserad på den information om personens psykiska status som varit allmänt tillgänglig genom medierapporteringen.⁴ Det kan alltså finnas ytterligare fall som vi inte kunnat klarlägga mot bakgrund av denna information, men som skulle kunna framkomma vid en djupare undersökning.
20. Som framgår av denna statistik är 43 % av de som skjuts till döds psykiskt sjuka. Läger man där till det antal personer som var

⁴ Se bl.a. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/tolv-personer-ihjalskjutna-sedan-1995_405801.svd, <http://www.expressen.se/kvp/darfor-skot-poliserna/>, <http://ekuriren.se/nyheter/eskilstuna/1.996259-kommunen-har-granskat-knivdramat-i-froslunda>

narkotikapåverkade vid dödsskjutningen ökar antalet personer som inte är vid sina sinnens fulla bruk till 50 %.

21. Denna statistik är anmärkningsvärd, och belyser behovet av en samlad och fullständig officiell statistik som inkluderar notering om den skjutnas tillstånd och polisernas uppträdande i situationen. Detta är ett första steg mot att finna de mest lämpliga och säkraste metoderna för att planera och genomföra och ingripanden mot psykiskt sjuka eftersom dessa är starkt representerade i statistiken över dödsskjutningar.

Avsaknad av ett rapporterings- och uppföljningssystem

22. I sammanhanget är det även värt att notera att det i Sverige saknas ett rapporterings- och uppföljningssystem som noterar när polisiära arbetslag och enskilda poliser ofta anmäls för brott eller hamnar i situationer då skjutvapen används. Syftet med ett sådant system skulle inte vara att hänga ut enskilda poliser, utan att ge polisledningen en möjlighet att hantera denna situation. Kopplat till ett sådant rapporterings- och uppföljningssystem borde det finnas ett sanktionssystem som innehåller andra utvägar än avsked (inkl. en bedömning om personen i fråga är lämplig att bära vapen). Den kårlojalitet som omvitnat finns inom den svenska poliskåren kan bidra till att närvarande kolleger inte "inte har sett eller hört" vad som utspelat sig eftersom systemet idag är sådant att en polis som döms för misshandel i allmänhet riskerar att avskedas.
23. Inte minst i ljuset av att pålitlig statistik saknas kring användningen av skjutvapen och skadeverkningarna av den ammunitionstyp som samtliga poliser är utrustade med (se avsnitt VII om Kompletteringar avseende svensk polisammunition) vore ett sådant system ett viktigt bidrag till att kontrollera polisernas våldsanvändning.

V. KOMPLETTERINGAR AVSEENDE BRISTER I REGLERINGEN AV OMHÄNDERTAGANDET AV PSYKISKT SJUKA

24. Genom artikel 2(1) stadgas att envars rätt till liv skall skyddas genom lag. Enskilda ska skyddas mot godtyckligt, avsiktligt och vårdslöst berövande av liv av staten.⁵ Detta innefattar ett krav på att staten ska ha relevant lagstiftning, vidta lämpliga lagstiftningsåtgärder, genomföra adekvat träning och utbildning samt effektivt verkställa gällande rätt. I förhållande till samtliga dessa krav kan man se brister i det svenska förfarandet, bl.a. mot bakgrund av den höga representationen av psykiskt sjuka i skjutstatistiken.
25. Vid sidan av kravet på stöd i lag finns även ett krav på att polismän ska ges adekvat träning och utbildning.⁶ Utan ett tydligt och empiriskt befäst regelverk kring hur en insats ska gå till, och i avsaknad av samlad statistik rörande användning av skjutvapen och psykiskt sjukas representation i sådan statistik, är det omöjligt att ge en adekvat träning och utbildning till poliser i hur en psykiskt sjuk person ska bemötas för att minimera riskerna för samtliga inblandande. Adekvat utbildning bidrar till att minimera nödvändigheten att tillgripa (potentiellt) dödligt våld. Sett i ljuset av statistiken är det otillräckligt att polisen inte har minimerat risken för dödlig utgång genom att utveckla specifika taktiska polisiära metoder för att hantera den potentiellt mycket farliga situation som ingripanden/omhändertaganden av psykiskt sjuka utgör för såväl polis som för den sjuka.
26. Europadomstolens betoning av vikten av att stater har ett adekvat rättsligt och administrativt regelverk, som reglerar och tydligt definierar polisens användning av maktmedel⁷ är relevant i föreliggande fall. Särskilt eftersom det i Sverige inte finns särskilda föreskrifter, regler, allmänna råd etc. gällande hur en insats ska gå till när det gäller omhändertagande av psykiskt sjuk person. Varken när det gäller när polisen assisterar vårdinrättningar genom handräckning eller när polisen agerar i övrigt.
27. Eftersom det fattas lämplig lagstiftning och utbildning på området blir det svårare att säkerställa att en effektiv verkställighet sker. I *Simsek v. Turkey* fastslogs att polismännen hade för stor frihet i sitt handlande samt saknade adekvat träning och instruktioner, och att

⁵ se X v. The United Kingdom, appl. 7154/75, 12.7.1978, para. 32.

⁶ Se McCann and others v. The United Kingdom, appl. 18984/91, 17.9.1995, para 156.

⁷ Se Makaratzis v. Greece, appl. 50385/99, 20.12.2004, para. 58.

de sannolikt skulle handlat på annat sätt om de hade fått det.⁸ Polismännen bör alltså inte lämnas att famla i mörkret när de ska utföra sina tjänsteåtgärder. Idag finns varken specifika föreskrifter eller allmänna råd utfärdade för denna svårhanterliga, men inte ovanliga, situation.

Diskriminering – artikel 14

28. Flera faktorer är sannolikt bidragande till psykiskt sjukas stora representation i statistiken över polisens dödsskjutningar. Bidragande är bl.a. den otydliga och svårtillämpade regleringen rörande användning av skjutvapen (se avsnitt VI om Kompletteringar avseende brister i svensk lag), avsaknaden av fullständig och analyserad statistik inom området, samt avsaknaden av specifik reglering och utbildning rörande hantering av psykiskt sjuka. I fallet med Daniel Murne har dessa faktorer lett till att poliserna inte kunde hantera den uppkomna situationen. Liknande fall av godtyckligt berövande av liv samt tveksamma ingrepp i övrigt skulle kunna undvikas om tydlig lag förelåg och specifik träning och reglering fanns för hantering av psykiskt sjuka.
29. De strukturella brister som föreligger vad gäller polisens användning av skjutvapen utgör en kränkning mot Europakonventionens artikel 14, eftersom gällande bestämmelser, polisiära rutiner och utbildning inte tar hänsyn till de speciella förutsättningar som råder vid ingripanden och omhändertaganden av psykiskt sjuka. Detta har som diskriminerande följd att psykiskt sjuka är mer utsatta och löper en större risk att dö till följd av polisens användning av skjutvapen än andra.

⁸ Se *Simsek and others v. Turkey*, appl. 35072/97; 37194/97, 26.7.2005, para. 110, se även *Resolution 690/1979 on the declaration of the Police* art. A13.

VI. KOMPLETTERINGAR AVSEENDE BRISTER I UTREDNINGEN

30. Enligt artikel 2 stadgas ett krav på en effektiv offentlig utredning.⁹ I det följande vill vi särskilt betona konsekvenserna av att i) bevisning gick förlorad, ii) effekterna av att polismännen stannade kvar och inte lämnade brottsplatsen intakt samt iii) dröjsmål med bevisupptagning gällande förhör av den tilltalade.

i. Bevisning gick förlorad

31. I fallet med Daniel Murne gick avgörande bevis förlorad p.g.a. av en bristfällig teknisk undersökning. Något som varken är förenligt med Europakonventionens krav på eller Europadomstolens praxis avseende den effektiva utredning som ska göras kring förhållanden runt en dödsskjutning.
32. Särskilt graverande är att detta missförhållande ledde till att polisen inte kunde klargöra var Daniels kropp legat efter skottlossningen och inte heller var Daniel befunnit sig vid skottillfället. Två uppgifter som var väsentliga för att kunna avgöra den centrala frågan om en nödvärnssituation faktiskt hade förelegat.
33. Avgörande i den svenska rättsprocessen av fallet var huruvida Daniel hade gjort ett utfall mot poliserna eller inte. I denna fråga stod ord mot ord, och trots att domstolen ifrågasatte trovärdigheten i polisens vittnesuppgifter och anförde att "Polismännens uppgifter bör bedömas med viss försiktighet med hänsyn till de relationer som uppstår naturligen i ett arbetslag, särskilt i en pressad situation" (s 25 i B 1384-05 Örebro Tingsrätts dom) valde domstolen att lita på polisernas utsaga om att Daniel hade rusat från trappan mot poliserna, och att det var detta utfall som motiverade användning av skjutvapen i nödvärn.
34. Föräldrarna å sin sida hävdade att Daniel under hela händelseförloppet endast rört sig upp och ner på trappan, och att han befunnit sig på det nedersta trappsteget (dvs. ca 4 m. från grinden och ytterligare minst 3 m. från poliserna) vid skottögonblicket. För att fastställa Daniels exakta placering vid skottögonblicket var en teknisk undersökning av brottsplatsen avgörande.

⁹ Kelly v. The United Kingdom, appl. 87/1997/871/1083, 28.10.1998, para. 116. Se även McCann and others v. The United Kingdom, appl. 18984/91, 17.9.1995, para. 105, samt Yasa v. Turkey, appl. 45902/99, 20.5.2008, para. 98.

ii. Effekterna av att polismännen stannade kvar och inte lämnade brottsplatsen intakt

35. Myndighetspersonens handling som blir föremål för den effektiva utredningen ska underkastas en oavhängig och offentlig utredning. Utredningen ska vara tillräckligt grundlig för att kunna avgöra om våldsanvändningen varit försvarlig med hänsyn till omständigheterna i det konkreta fallet.¹⁰ I detta fall framgår det tydligt att polismännen som närvarade vid skottlossningen stannade kvar och flyttade på bevis vilket ledde till att bevisning som fanns på brottsplatsen blev obrukbar i rättegången. Det faktum att knivarna hade förflyttats innan undersökningen av brottsplatsen var gjord och dokumenterad av externa aktörer, att blodspår inte analyserades, samt att provskjutningen mot grinden gjordes på ett felaktigt sätt (se paragrafer 74-77, 24737/11) förhindrade fastställandet av Daniels placering i skottögonblicket och ledde således även till att viktigt bevismaterial uteblev i förhållande till den centrala frågan om en nödvärnssituation faktiskt förelåg eller inte.
36. Som redan framkommit i vårt ursprungliga klagomål (paragrafer 74 – 77, 24737/11) fanns stora brister i denna undersökning. Det bör även framhållas att Göta Hovrätt i sin dom (s. 10, B 949-06) framhöll bristerna i den tekniska utredningen och anförde att ”Tillförlitligheten av rekonstruktionen påverkas negativt av den ovan berörda osäkerheten hänförlig till Statens kriminaltekniska laboratorium”.

ii. Dröjsmål med bevisupptagning gällande förhör med den tilltalade

37. I fallet *Kelly v. The United Kingdom* slog Europadomstolen fast att kravet på en effektiv utredning även innefattar ett krav på att skyndsamma åtgärder tas för att säkra bevisning.¹¹ I detta fall hölls förhör med Jörgen Jansson först en vecka efter att brottet begåtts. Efter en vecka har för lång tid gått sedan brottet begåtts och det innebär en kränkning av Europakonventionens artikel två och dess krav på skyndsamma åtgärder i den tekniska undersökningen.
38. Dröjsmålet med förhöret är extra allvarligt då övrig bevisning inte kunde säkerställas och fallet således skulle avgöras enbart med en värdering av tillförlitlighet och trovärdighet av vittnesutsagor. Polismännen gavs på detta sätt chans att prata ihop sig med varandra och enas om händelseförloppet, något som inte kan anses godtagbart enligt Europakonventionens artikel två.

¹⁰ Kasa v. Turkey, appl. 45902/99, 20.5.2008, para. 220.

¹¹ Kelly v. The United Kingdom, appl. 87/1997/871/1083, 28.10.1998, para. 94.

VII. KOMPLETTERINGAR AVSEENDE BRISTER I SVENSK LAG

Skjutvapenkungörelsen

39. En annan bidragande orsak till dödsskjutningen av Daniel Murne är det otydliga och föråldrade svenska regelverket rörande polisens användning av skjutvapen. Denna otydlighet var en bidragande orsak till att försöket till omhändertagande av Daniel Murne den 20 mars 2005 fick en dödlig utgång och att Europakonventionens artikel 2 kränktes.
40. Den svenska reglering som gäller idag inom detta område är inte given i form av en lag, utan är en lägre form av författning, en s.k. kungörelse. Den mer än 40 år gamla kungörelsen (1969:84) om användande av skjutvapen i polistjänsten, den s.k. Skjutkungörelsen, är svårtydd och inte anpassad efter dagens förutsättningar (se bilaga 1).
41. Grunden för polisens rätt att använda våld och tvång hittas i 10 § polislagen där det anges när en polisman har rätt att använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd.

En polisman får, i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt, använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd, om

- 1. han möts med våld eller hot om våld,*
- 2. någon som skall häktas, anhållas eller annars med laga stöd berövas friheten försöker undkomma eller polismannen annars möts av motstånd när han skall verkställa ett sådant frihetsberövande,*
- 3. det är fråga om att avvärja en straffbelagd handling eller en fara för liv, hälsa eller värdefull egendom eller för omfattande skada i miljön,*
- 4. polismannen med laga stöd skall avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme eller verkställa eller biträda vid kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller annan liknande åtgärd, vid beslag eller annat omhändertagande av egendom eller vid sådan husrannsakan som avses i rättegångsbalken,*

5. polismannen med laga stöd skall stoppa ett fordon eller annat transportmedel eller skall kontrollera ett fordon eller ett fordons last,

6. polismannen annars med laga stöd har att bereda sig tillträde till, avspärra, tillstänga eller utrymma byggnad, rum eller område, biträda någon i myndighetsutövning med en sådan eller någon liknande åtgärd eller vid exekutiv förrättning enligt vad som är föreskrivet därom, eller

7. åtgärden i annat fall är oundgängligen nödvändig för den allmänna ordningens eller säkerhetens upprätthållande och det är uppenbart att den inte kan genomföras utan våld.

I fall som avses i första stycket 4 och 6 får våld mot person brukas endast om polismannen eller den som han biträder möts av motstånd.

Om rätt att i vissa fall bruka våld finns i övrigt föreskrifter i 24 kap. brottsbalken.

42. Som synes saknar polislagen specifika bestämmelser om användningen av skjutvapen. De närmare föreskrifterna om tillämpningen av den laga befogenheten att använda skjutvapen återfinns i Skjutkungörelsen från 1969. Dess andra paragraf har följande lydelse:

2 § Föreligger ett fall som avses i 24 kap. 2 § brottsbalken eller i 10 § första stycket 2 polislagen (1984:387) och är ett omedelbart ingripande nödvändigt, får polismannen använda skjutvapen för att

1. gripa den som på sannolika skäl är misstänkt för mord, dråp, grov misshandel eller människorov, våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, rån eller grovt rån, mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, sabotage, grovt sabotage, kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage eller spridande av gift eller smitta, uppror eller väpnat hot mot laglig ordning, högförräderi, krigsanstiftan, spioneri, grovt spioneri eller landsförräderi, grovt narkotikabrott eller försök eller straffbar förberedelse till brott som nu har nämnts;

2. hindra någon från att rymma eller för att gripa någon som har rymt, om han är häktad, anhållen eller gripen

för brott som anges under 1 eller om han är dömd för ett sådant brott till fängelse och intagen i anstalt;

3. omhänderta en person, som på grund av allvarlig psykisk störning eller innehav av vapen som kan befaras bli missbrukat eller av annan anledning uppenbarligen är farlig för annans liv eller hälsa. Förordning (2005:92).

43. Skjutkungörelsen är såväl bristfällig som svårtillämpad.¹² Inledningsvis bör framhållas att Skjutkungörelsen trädde i kraft 15 år innan dagens gällande polislag, och att själva författningsstödet för Skjutkungörelsen (idag att anse som en verkställighetsföreskrift) kan ifrågasättas.
44. Skjutkungörelsens uppenbara brister återspeglas i att det saknas en definition av vad som anses som "skjutvapen", vad som avses med "ett omedelbart ingripande", och vad som anses med att "använda skjutvapen". Det senare är av klar betydelse i förhållande till Skjutkungörelsens 8 § och dess krav på att användning av skjutvapen ska dokumenteras, se bilaga 1. En ytterligare följd av Skjutkungörelsens brister i dessa definitionsaspekter är att oklarhet råder om hur hot om, eller varning om, att använda skjutvapen ska bedömas. Rimligtvis borde inte hot om, eller varning för skjutvapenanvändning, förekomma om förutsättningar saknas för att använda skjutvapen. Detta förhållande råder inte idag då tillämpning av polislagen 10 § och brottsbalken 24:2 leder till att hot om och varning för skjutvapenanvändning kan användas utanför Skjutkungörelsens bestämmelser.
45. Vidare är Skjutkungörelsen bristfällig eftersom den enbart reglerar ett begränsat antal situationer vilket innebär att en stor mängd situationer lämnas oreglerade och i praktiken (genom praxis) istället regleras av nödvärnsbestämmelsen (se vidare i avsnittet om Förhållandet till nödvärnsbestämmelserna samt paragrafer 80-82 i 24737/11). Det är enkelt att föreställa sig situationer då individer som på sannolika skäl är misstänkta för ett brott som uppräknas i p 1 *inte* utgör någon fara, lika så fall då personer misstänkta för brott som inte uppräknas (t.ex. terroristbrott) kan utgör en fara som motiverar skjutvapenanvändning. Skjutkungörelsens utgångspunkt i ett antal

¹² Kritik i detta avseende har framförts av bl.a. jur. dr Boucht, Johan, *Polisiär våldsanvändning. En Straff- och offentlighetsrättslig undersökning*, Lustus förlag AB, Uppsala 2011, samt jur. dr Norée, Annika, *Polisers rätt att skjuta*, Norstedts Juridik AB, 2004.

uppräknade brott gör den praktiskt svårtillämpad för den enskilda polisen. Det hade istället varit att föredra en bestämmelse, i likhet med finsk och tysk lagstiftning, som utgår från den konkreta och faktiska fara personen ifråga utgör i stunden för gripandet. Som Skjutkungörelsen är utformad idag är det således möjligt att använda skjutvapen mot någon som inte utövar motstånd eller utgör något hot. Detta är inte försvarligt och rimmar illa med Europakonventionens krav på att våldsanvändning måste vara proportionerlig och nödvändig.

46. Skjutkungörelsens förenlighet med Europakonventionens artikel två (2) kan även starkt ifrågasättas utifrån dess 2 § st 1 p 3 som ger stöd för att använda skjutvapen för att verkställa förvaltningsprocessuella omhändertaganden.¹³ Utifrån Europakonventionens syfte och den generella praxis som finns i förhållande till artikel 2 talar starka argument för att Europakonventionens artikel 2 (2b) ska tolkas så att den endast omfattar straffprocessuella frihetsberövanden. Användningen av (potentiellt) dödligt våld vid omhändertaganden av psykiskt sjuka borde utgå ifrån personens eventuella farlighet och inte ett på förhand bestämt kliniskt tillstånd.
47. Vikten av tydliga bestämmelser inom området accentueras även mot bakgrund av de omfattande skadeverkningar som polisens standardammunition av expanderade dumdumkule-typ har (se avsnitt VII om Kompletteringar avseende svensk polisammunition).

Förhållandet till nödvärnsbestämmelserna

48. En polisman får endast använda våld under de förutsättningar som anges i polislagen och utifrån de förtydliganden som ges i Skjutkungörelsen. Undantaget är nödvärnsreglerna i 24 kapitlet BrB. Poliser har, precis som alla andra, en rätt att ta till våld i en nödvärnssituation.
49. Även på denna punkt är Skjutkungörelsen komplicerad då den inte är tydlig avseende huruvida polisens nödvärnsrätt är annorlunda utformad än allmänhetens. Skjutkungörelsens 1 § anger att polisman får använda skjutvapen för att "avvärja svårare våld" mot polismannen själv eller annan eller "hot som innebär trängande fara" för sådant våld. Dessa formuleringar skiljer sig från den hänvisade bestämmelsen i BrB 24:1, och ger för handen att polisens nödvärnsrätt och den relativa försvarlighetsbedömning som ska ske

¹³ jur. dr Boucht, Johan, *Polisiär våldsanvändning. En Straff- och offentligrettslig undersökning*, Lustus förlag AB, Uppsala 2011, s. 139.

är strängare hållen jämfört med enskilda medborgares (se vidare paragraf 9 i avsnitt III om Kompletteringar avseende brister i planeringen och genomförandet av insatsen).

50. Frågan kompliceras ytterligare genom att Skjutkungörelsen har en lägre hierarkisk rättsstatus än nödvärnsbestämmelsen, innebärande att brottsbalkens nödvärnsbestämmelse ges företräde vid intressekonflikt.
51. Skjutkungörelsens komplicerade utformning och otydliga struktur bidrar till att svensk polis inväntar en nödvärnssituation istället för att under kontrollerade former använda skjutvapen med stöd av laga befogenhet.¹⁴ I nästan alla de fall där polisens användning av skjutvapen varit föremål för domstolsprövning under perioden 1995-2011 har brottsbalkens nödvärnsbestämmelser funnits utgöra den lagliga grunden för skjutvapenanvändningen. Vid inget fall har Skjutkungörelsen åberopats.
52. Att det blir fråga om brottsbalkens nödvärnsbestämmelser är olyckligt då dessa inte är avsedda att reglera polisen som myndighets användning av våld, utan anger allas rätt till nödvärn.
53. Skjutkungörelsen brister ligger bakom det faktum att svensk polis avvaktar med användningen av skjutvapen till dess att det blir fråga om en nödvärnssituation. Rikspolisstyrelsens statistik visar att det vanligaste avståndet till den skjutna endast är mellan 3 -7 m. (se bilaga 3). Den uppenbara bristen med detta uppträdande är att när väl hotbilden är sådan att rätt till nödvärn föreligger ökar risken för dödlig utgång och handlingsalternativen har minskat radikalt (se vidare avsnitt III om Kompletteringar avseende brister i planeringen och genomförandet av insatsen). Detta är ytterligare alarmerande sett mot bakgrund av den ammunition av dum dum-typ som polisen idag använder och dess ökade risk för dödlig utgång vid användning.

¹⁴ Jur. dr Norée, Annika, Polisens rätt att skjuta, Norstedts Juridik AB, 2004, s. 61.

VIII. KOMPLETTERINGAR AVSEENDE SVENSK POLISAMMUNITION

54. I 2003 fick svensk polis en ny sorts ammunition efter att själv ha begärt ett sådant byte. Man bytte från Norma Säk-ammunition till Gold Speer Dot-ammunition. Den senare är en hålspetsammunition av dum-dumkule typ. Det var denna ammunition som användas vid dödsskjutningen av Daniel Murne.

En oförsvarlig ammunition

55. I FN:s Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials framhålls i paragraf 11 punkt (c) särskilt att ammunition som orsakar oförsvarlig skada eller utgör en oförsvarlig risk, ska förbjudas.
56. Dum-dumkule ammunition förbjöds redan 1899 att användas i krigstid, genom den s.k. Haagdeklarationen, mot bakgrund av att de förorsakar överflödigt skada och onödigt lidande. Vid träff tillplattas kulan och fortsätter starkt deformerad genom kroppen med omfattande skador som resultat. Man ansåg att de stora och svårbehandlade skador denna ammunition åstadkom inte kunde motiveras i förhållande till den militära nytta som ammunitionen tjänade. Detta förbud har idag sedvanerättslig status inom den humanitära rätten.
57. Varför inte samma humanitära principer som tillerkänns fienden under krig ska gälla för ett lands egna medborgare är mycket svårbegripligt. Polisens behov av metoder och ammunition som inte skadar tredje man men som lyckas stoppa t.ex. en psykiskt sjuk eller drogpåverkad person kan tillgodoses på andra sätt. Det går inte att undvika att se en koppling mellan den svenska polisens önskan om användning av denna typ av ammunition mot bakgrund av den oklara rättsliga reglering som gör att polis, när de väl använder skjutvapen, har hamnat i en nödvärnssituation där avståndet till den hotande personen är mycket kort och handlingsalternativen är mycket begränsade. I en sådan trängd situation kan det ur ett självförsvarsperspektiv vara tryggt med en ammunition som har stor skadeverkan. Polisiära ingripanden bör dock primärt sträva efter att undvika att hamna i sådana situationer som är direkt livshotande, genom t.ex. adekvat utbildning och träning med stöd av ett regelverk som möjliggör våldsanvändning i ett tidigare skede där bl.a. kontrollerad och planerad vapensanvändning kan ske.

58. Trots att såväl nationella som internationella tester visar att denna typ av ammunition orsakar stora skador med en högre risk för dödlig utgång ändrades inte polisens regler eller utbildning avseende skjutvapen användning när den infördes.
59. Eftersom svensk polis *alltid* bär tjänstevapen (till skillnad från många andra europeiska länder, t.ex. Storbritannien och Norge) hade det åtminstone varit lämpligt att det i samband med införandet av denna ammunition även skapades ett system som möjliggör en lämplighetsprövning av vilka inom polisen som såväl *behöver* som *bör* bära tjänstevapen. Vid sidan av det formella och mycket allvarliga påföljdssystemet med avsked från tjänst om en polis visar sig vara uppenbart olämplig (t.ex. om personen begår brott) borde det finnas ett system som möjliggör bedömning om personen i fråga är lämplig att bära vapen (se även våra resonemang i paragraf 23 i avsnitt IV om Komplettering avseende avsaknaden av statistik och uppföljning).

IX. SKADESTÅND

60. Vi begär även att klagande ska erhålla skälig gottgörelse, till ett belopp som kommer att anges senare, på grund av kränkningarna av artiklarna 2, 6 och 14 som förelegat och tillhörande rättegångskostnader.

X. FÖRTECKNING ÖVER BIFOGADE HANDLINGAR

Bilaga 1	Kungörelse (1969:84) om användande av skjutvapen i polistjänsten
Bilaga 2	Statistik över dödsskjutningar i Sverige under perioden 1995- 2011, inklusive notering om personen i fråga var eller misstänktes vara psykiskt sjuk
Bilaga 3	Rikspolisstyrelsen sammanställning av skjutincidenter från 2003- 2011

61. FÖRKLARING OCH UNDERSKRIFT

Vi förklarar härmed att vi efter bästa förmåga och vetskap har lämnat fullständiga och korrekta uppgifter i denna komplettering till vårt tidigare inskickade klagomål (24737/11).

Stockholm den 27 mars 2012

Cecilia Tengroth Robert Hårdh Mirjam Waltré

BILAGA 1

Kungörelse (1969:84) om användande av skjutvapen i polistjänsten

1 § Föreligger rätt till nödvärn enligt 24 kap. 1 § brottsbalken, får polisman använda skjutvapen för att avvärja svårare våld mot polismannen själv eller annan eller hot som innebär trängande fara för sådant våld.

2 § Föreligger ett fall som avses i 24 kap. 2 § brottsbalken eller i 10 § första stycket 2 polislagen (1984:387) och är ett omedelbart ingripande nödvändigt, får polismannen använda skjutvapen för att

1. gripa den som på sannolika skäl är misstänkt för mord, dråp, grov misshandel eller människorov, våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, rån eller grovt rån, mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, sabotage, grovt sabotage, kapning, sjö- eller luftfartssabotage, flygplatssabotage eller spridande av gift eller smitta, uppror eller väpnat hot mot laglig ordning, högförräderi, krigsanstiftan, spioneri, grovt spioneri eller landsförräderi, grovt narkotikabrott eller försök eller straffbar förberedelse till brott som nu har nämnts;

2. hindra någon från att rymma eller för att gripa någon som har rymt, om han är häktad, anhållen eller gripen för brott som anges under 1 eller om han är dömd för ett sådant brott till fängelse och intagen i anstalt;

3. omhänderta en person, som på grund av allvarlig psykisk störning eller innehav av vapen som kan befaras bli missbrukat eller av annan anledning uppenbarligen är farlig för annans liv eller hälsa. Förordning (2005:92).

3 § I andra fall som avses i 24 kap. 2 § brottsbalken eller 10 § polislagen (1984:387) än sådana som nämns i 2 § får polischefen medge en polisman att använda skjutvapen för genomförande av en viss tjänsteåtgärd, om det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till åtgärdens vikt. Polischefen bestämmer vem som får

lämna ett sådant medgivande, när polischefen själv inte är tillgänglig. Förordning (1999:736).

4 § Annat skjutvapen än pistol får användas endast efter medgivande av polischefen eller, när ett sådant medgivande inte kan avvaktas, av den som polischefen bestämmer.

Utan hinder av första stycket får jaktvapen användas för att avliva djur. Förordning (1999:736).

5 § Har annan än polischef lämnat medgivande som avses i 3 eller 4 § skall han underrätta polischefen därom så snart det kan ske.

6 § Polisman som uppträder i grupp eller avdelning under direkt ledning av polisbefäl får använda skjutvapen endast på order av den som har befälet, om ej gruppen, avdelningen eller annan utsättes för sådant angrepp eller hot om angrepp att vapen oundgängligen måste användas omedelbart.

7 § Innan polisman använder skjutvapen, skall han särskilt beakta risken för att utomstående skadas. Skottlossning inom område, där många människor bor eller vistas, skall i det längsta undvikas.

Innan skott avlossas, skall polismannen ge tydlig varning genom tillrop, om sådan varning ej är otjänlig. Om skjutvapen måste användas, skall polismannen, när omständigheterna ej tvingar till annat, först avlossa varningsskott.

Vid skottlossning mot person skall eftersträvas att endast för tillfället oskadliggöra honom.

8 § När en polisman använt skjutvapen, skall han eller hon lämna en rapport om händelsen till myndighetens chef. Förordning (1998:1561).

9 § Med skjutvapen avses i denna kungörelse ej vapen för spridande av tårgas eller dylikt.

10 § Om polisman bruk av skjutvapen vid deltagande i försvaret under krig gäller särskilda bestämmelser. Förordning (1980:591).

11 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna kungörelse meddelas av rikspolisstyrelsen.

BILAGA 2

Statistik över dödsskjutningar i Sverige under perioden 1995- 2011, inklusive notering om personen i fråga var eller misstänktes vara psykiskt sjuk

BILAGA 3

Rikspolisstyrelsen sammanställning av skjutincidenter från 2003-2011